

Försöksverksamhet med samverkan kring praktikinära forskning (ULF), delredovisning 2020

Under 2020 har lärosätenas samverkan med skolhuvudmännen inom försöksverksamheten med samverkan kring praktikinära forskning fördjupats och stärkts ytterligare. Totalt medverkar 25 lärosäten och ett hundratal skolhuvudmän, organiserade i fyra noder. Lokalt har nya arenor för dialog mellan forskare och lärare etablerats och de gemensamma forskningsprojekt som initierats börjar ge resultat. Olika former för delade tjänster där forskare och lärare kan arbeta i varandras verksamheter prövas och analyseras.

Vi värdesätter det förtroende regeringen visar våra lärosäten genom uppdraget och de möjligheter som därigenom skapas för profession, lärosäten och skolhuvudmän att ta ett gemensamt och aktivt ansvar för förskolans och skolans måluppfyllelse. Vi gläds åt beskedet i 2020 års forskningspolitiska proposition om att försöksverksamheten ska utvecklas och tillföras ytterligare medel. Arbetet med att ta fram förslag som kan ligga till grund för en långsiktigt hållbar infrastruktur som inkluderar skolhuvudmän i hela landet och som leder till en skola på vetenskaplig grund och stärker lärarprofessionens kunskapsbas har pågått kontinuerligt under 2020. Arbetet kommer att intensifieras under 2021 såväl inom noderna som i dialog mellan högskolesektorn och andra aktörer inom utbildningsområdet.

I delredovisningen för 2020 beskrivs den nationella samordningen liksom arbetet i de fyra noderna. Delredovisningen 2020 innefattar också en delrapport från den norska forskargrupp som har i uppdrag att löpande utvärdera försöksverksamheten. Utvärderarnas delrapport bifogas Göteborgs universitets redovisning.

Eva Wiberg

Rektor

Göteborgs universitet

Johan Sterte

Rektor

Karlstads universitet

Hans Adolfsson

Rektor

Umeå universitet

Anders Hagfeldt

Rektor

Uppsala universitet

Nationell samordning av försöksverksamheten ULF

Försöksverksamheten ULF samordnas med utgångspunkt i den gemensamma avsiktsförklaring som antogs 2017. Rektorerens *huvudmannaråd* diskuterar strategiska frågor om försöksverksamhetens långsiktiga utveckling. Den *nationella samordningsgruppen* ansvarar för löpande samordning, erfarenhetsutbyte och kommunikation.

Samordningsgruppen består av företrädare med ledningsansvar för lärarutbildning samt av projektledare vid de fyra ansvariga universiteterna. Läsåret 2020/2021 innehas ordförandeskapet i samordningsgruppen av Göteborgs universitet. Samordningsgruppen rapporterar till huvudmannarådet.

Regionalt bedrivs arbetet inom ramen för fyra noder som totalt inkluderar 25 lärosäten: Göteborgsnoden (6 lärosäten), Karlstadsnoden (4 lärosäten), Umeånoden (6 lärosäten) och Uppsalanoden (9 lärosäten). Under 2020 har arbetet i de fyra noderna utvecklats och fördjupats. Samtliga ULF-avtal som har tecknats mellan enskilt lärosäte och skolhuvudman har tillsänts den forskargrupp vid Universitetet i Sørøst-Norge som under ledning av Petter Aasen och Tine S. Prøitz utvärderar försöksverksamheten för dokumentation och analys. Under 2020 har forskargruppen fortsatt observerat samordningsgruppens arbete.

Liksom tidigare år har samordningsgruppen träffats löpande under 2020.

Samordningsgruppen inledde året med ett tvådagars arbetsmöte vid Karlstads universitet. Redan under 2019 hade vissa möten genomförts digitalt vilket gjorde att vi efter det inledande arbetsmötet snabbt kunde ställa om till de digitala mötes- och samarbetsformer som krävdes av den pågående coronapandemin. Förutom erfarenhetsutbyte kring arbetet som bedrivs inom de fyra noderna har samordningsgruppen fört dialog med nationella aktörer vars uppdrag och roller har beröringspunkter med försöksverksamheten samt presenterat och diskuterat erfarenheter från försöksverksamheten i en rad externa sammanhang. Exempel på sådana dialogmöten är Bok- och biblioteksmässan (september), Universitetskanslersämbetets konferens om kvalitet i lärarutbildning (oktober) och vid en nätverksträff för lektorer anordnad av Skolverket (oktober). Medlemmar i samordningsgruppen har också deltagit med artiklar i Pedagogisk forskning i Sveriges (PFS) debatt om praktikinrä forskning som har initierats och förts under 2020.

I maj 2020 anordnades seminariedagen Nationell ULF Bazar. Det som ursprungligen var tänkt som ett seminarium i Stockholm gjordes om till ett digitalt seminarium med sexton seminariegrupper med totalt 180 medverkande från 25 lärosäten och 50 skolhuvudmän. Respektive seminariegrupp, som leddes i par av en lärosätes- och en huvudmannarepresentant, diskuterade erfarenheter och utmaningar inom tre primära områden: former för att identifiera professionens frågor och behov av kunskap; förutsättningar för skolhuvudmän att delta på lika villkor, oavsett storlek, geografiskt läge och "ägarskap"; förutsättningar för att gå från försök till reguljär verksamhet. Gensvaret från de medverkande i seminariegrupperna var mycket positivt. Diskussionerna dokumenterades och sammanställdes och delades i efterhand med de medverkande för att stimulera fortsatt lokalt utvecklingsarbete, och publicerades på den nationella webbplatsen och gjordes därigenom tillgängligt för alla intresserade.

På den nationella webbplatsen har vi också publicerat de totalt sex ULF-spaningar som vi hittills har sammanställt. ULF-spaningarna är nulägesbeskrivningar av olika områden som har betydelse för ULF och de grundas i stor utsträckning på konkreta erfarenheter inom försöksverksamheten. Syftet är att stimulera till fortsatt diskussion och utvecklingsarbete inom försöksverksamheten men det är också vår förhoppning att spaningarna kan vara

underlag för andra aktörer. Två ULF-spaningar har genomförts under 2020. En spaning har fokus på kombinationstjänster och den andra handlar om forskningsetiska frågeställningar. Spaningen om forskningsetik visar att det behövs förtydliganden i en rad forskningsetiska frågor. Underlaget har därför sänts till Vetenskapsrådet med en förfrågan om forskningsrådet kan medverka till att riktlinjer tas fram eller förtydligas.

De kommunikativa insatserna samordnas fortsatt i samarbete mellan kommunikatörer vid våra fyra universitet. Kommunikatörerna har löpande kontakt med kommunikatörer vid medverkande lärosäten och samordnar den under året inledda satsningen med att publicera reportage från samtliga 25 lärosäten på den nationella webbplatsen (www.ulfavtal.se). Under 2020 har listan över pågående aktiviteter i de fyra noderna uppdaterats och vidare har vi startat ett nyhetsbrev som skickas ut till prenumeranter en gång i månaden. Försöksverksamheten är sedan tidigare etablerad på sociala medier genom aktiviteter på Facebook och Twitter, där ULF når intressenter inom skolområdet. Försöksverksamheten har också uppmärksammats i nyhets- och branschmedia och i tidskrifter (se <https://www.ulfavtal.se/medieinslag/>).

UPPSALA
UNIVERSITET

UFV 2017/526

Uppdrag om försöksverksamhet med praktiknära forskning

Delredovisning 2020

2021-02-12

Innehåll

Iakttagelser och lärdomar	3
Gemensamma beslutsstrukturer och ömsesidigt ägarskap	3
Avtalskonstruktioner	3
Forskning som utgår från professionens frågor	3
Uppsala-nodens organisation och samverkan	4
Samverkansmodeller	5
1. Modeller för förstärkt FoU-kapacitet/FoU-organisation hos huvudman (tillsammans med lärosäte) inkl. forskningsmiljöer hos huvudman, kombinationstjänster, tjänsteinnehåll för kommunlektorer/kommundoktorander	6
2. Modeller som utifrån huvudmannens prioritering och professionens frågor skapar nya arbetssätt/system för att förädla och utveckla frågor till forskningsfrågor i samverkan med lärosäte	8
3. Modeller för finansiering av forskningsprojekt	8
Ytterligare initiativ	10
4. Modeller för lärarstudenternas delaktighet i samverkan mellan lärosäte och huvudman inkl. självständiga arbeten, VFU	10
5. Modeller för stärkt vetenskapligt förhållningssätt hos förskollärare/lärare/skolledare	12
6. Modeller för övriga professionsutvecklingsinitiativ som ryms inom ULF	12

Uppsala universitet fick den 9 mars 2017 i uppdrag från regeringen att tillsammans med Göteborgs universitet, Umeå universitet och Karlstads universitet planera och genomföra en försöksverksamhet. Syftet med försöksverksamheten är att utveckla och pröva olika modeller för långsiktig samverkan mellan universitet, högskolor och huvudmän inom skolväsendet kring praktisk forskning (U2015/03573/UH, U2017/01129/UH, U2017/526). Uppdraget sträcker sig fram till och med 2021. Enligt forskningspolitiska propositionen (prop. 2020/21:60) kommer sedan försöksverksamheten att förlängas och förstärkas under 2022–2024 med intentionen att permanentas från och med 2025.

Iakttagelser och lärdomar

Under 2020 har struktur och organisation legat på plats i Uppsala-noden och arbetet har därmed till stor del handlat om att allt mer förankra det operativa arbetet. Syftet med försöksverksamheten är att pröva långsiktigt hållbara strukturer för samverkan, och i den andan har det varit desto viktigare att förvalta och fördjupa de processer som igångsattes under 2019. De iakttagelser och lärdomar som lyftes fram 2019 har ytterligare förstärkts.

Gemensamma beslutsstrukturer och ömsesidigt ägarskap

Försöksverksamheten har visat på betydelsen av att säkerställa ett starkt ömsesidigt ägarskap huvudman-lärosäte för gemensamma prioriteringar och mobilisering av resurser. Ett långsiktigt ägarskap ställer krav på avtal, gemensamma beslutsstrukturer, gemensamma forskningsmiljöer och ett delat ansvar för lärarutbildningarna.

Avtalskonstruktioner

ULF prövar utifrån olika regionala och lokala förutsättningar avtalskonstruktioner mellan lärosäten och huvudmän. Genom att koppla avtalen till gemensamt beslutade verksamhetsplaner slås såväl övergripande mål som konkreta samverkansinitiativ fast och resurssätts med en delad finansiering mellan statliga ULF-medel samt medfinansiering från lärosäten och huvudmän. Det gemensamma arbetet fokuserar på strukturer, kulturer och ledarskap. Det framstår med all tydlighet att huvudmän och lärosäten måste ges förutsättningar att långsiktigt göra gemensamma innehållsmässiga prioriteringar med åtföljande ekonomiska beslut. Detta förutsätter i sin tur avtal, kanske med en löptid på 8–10 år, samt en långsiktigt säkrad statlig finansiering.

Forskning som utgår från professionens frågor

ULF visar att det är möjligt att skapa fungerande samverkansmodeller som inkluderar gemensamma forskningsmiljöer, för att identifiera professionens mest angelägna frågor och att lärare/skolledare tillsammans med forskare utifrån dessa kan identifiera och formulera forskningsområden som sedan kan beforskas tillsammans. Huvudmannens ägarskap säkras genom att kombinera professionens frågor med huvudmannens långsiktiga arbete t.ex. via det systematiska kvalitetsarbetet. För att kunna möta professionens frågeställningar behövs en relativt stor grupp forskare vilket talar för att fler lärosäten är involverade.

Uppsala-nodens organisation och samverkan

Uppsala-noden består dels av nio lärosäten, dels av de huvudmän som tecknat avtal med ett av dessa lärosäten. Inom noden har det ingåtts 28 ULF-avtal mellan lärosäte och huvudmän, varav tre med fristående huvudman. De lärosäten som ingår i noden är:

- Högskolan i Gävle
- Kungliga Musikhögskolan
- Kungliga Tekniska Högskolan
- Linnéuniversitetet
- Lunds universitet
- Malmö universitet
- Stockholms universitet
- Södertörns högskola
- Uppsala universitet (nod-ansvarigt lärosäte)

Utöver de som tecknat avtal deltar även ett antal andra delaktiga huvudmän (kommuner och fristående huvudmän), bland annat genom diskussioner i olika regionala organ som exempelvis Forum för Samverkan (Uppsala universitet), RucX (Högskolan i Gävle) och FoU Skola (Kommunförbundet Skåne). I vissa fall har så kallade hängavtal tecknats med involverade huvudmän (som ex. vid Forum för samverkan).

Uppsala-noden prövar en modell för gemensamma beslutsstrukturer som utgår från nio *lokala samordningsgrupper* som är sammansatta av representanter för varje lärosäte samt lärarstudenter och avtalshuvudmän. Dessa lokala samordningsgrupper är representerade i *nodens styrgrupp* antingen med en företrädare för huvudmannen eller från lärosätet samt studenter/doktorander. Styrgruppen lägger fram förslag till *rektorskonferensen* (där företrädarna ”byter plats” dvs. de som representeras i styrgruppen av en huvudman har en representant från lärosätet i rektorskonferensen) som i sin tur är rådgivande till Uppsala universitets rektor, som formellt fattar besluten.

Erfarenheter från Uppsala-noden visar att denna organisation, med blandade grupper och regelbundna möten har skapat en samsyn och gjort det möjligt att arbeta efter en gemensam agenda.

Uppsala-noden organiserar två gånger per år mötesplatsen ULF Bazar. Syftet är att ge representanter från nodens samtliga lokala samordningsgrupper möjlighet att mötas, byta erfarenheter och dra gemensamma lärdomar utifrån arbetet med ULF. Strävan inom noden har varit att pröva olika angreppssätt vilket gör detta utbyte är extra viktigt. Delaktighet och gemensamt engagemang för att driva processerna är grundläggande för nodens arbete. Ansvaret för att anordna ULF Bazar delas av samtliga lärosäten; under

2020 anordnades konferenserna digitalt under ansvar av KTH och SU (våren) och Linnéuniversitetet (hösten). På vårens Bazar diskuterades vilken sorts forskning som ska rymmas inom ULF-avtal och vilken roll lärarutbildningen kan ha i detta arbete. På höstens Bazar låg fokus på karriärmöjligheter för lärare och kombinationstjänster. ULF Bazar har lockat många deltagare från framför allt deltagande huvudmän. Det digitala formatet har bidragit till fler deltagare och uppfattas som givande och inspirerande. Under 2020 anordnades även en digital nationell Bazar med sexton seminariegrupper med totalt 180 medverkande från 25 lärosäten och 50 skolhuvudmän. Diskussioner fördes gällande erfarenheter och utmaningar inom tre primära områden: former för att identifiera professionens frågor och behov av kunskap; förutsättningar för skolhuvudmän att delta på lika villkor, oavsett storlek, geografiskt läge och "ägarskap"; förutsättningar för att gå från försök till reguljär verksamhet.

Sent under 2020 har nodens nuvarande och tidigare styrgrupp involverats i det arbete som pågår nationellt med att skapa väl förankrade underlag till försöksverksamhetens slutrapport. Representanter för lärosäte, huvudman och lärarstudenter har i mindre grupper konkretiserat sina erfarenheter i gemensamma texter. Dessa blir under 2021 ett viktigt bidrag till nationella samordningsgruppens arbete och till fortsatta diskussioner i noden och lokalt.

Samverkansmodeller

Uppsala-nodens styrgrupp enades 2018 om sex fokusområden som konstituerar försöksverksamhetens kärna. Dessa områden är vägledande såväl i framtagandet av olika modeller för ett kommande ULF-avtal och som prioriteringsgrund för de insatser som finansieras av ULF-medel under försöksverksamheten:

1. Modeller för förstärkt FoU-kapacitet/FoU-organisation hos huvudman (tillsammans med lärosäte) inkl. forskningsmiljöer hos huvudman, kombinationstjänster, tjänsteinnehåll för kommunlektorer/kommundoktorander etc.
2. Modeller som utifrån huvudmannens prioritering och professionens frågor skapar nya arbetssätt/system för att förädla och utveckla frågor till forskningsfrågor i samverkan med lärosäte
3. Modeller för finansiering av forskningsprojekt
4. Modeller för lärarstudenternas delaktighet i samverkan mellan lärosäte och huvudman inkl. självständiga arbeten, VFU
5. Modeller för stärkt vetenskapligt förhållningssätt hos förskollärare/lärare/skolledare
6. Modeller för övriga professionsutvecklingsinitiativ som rymms inom ULF

Underlag för den organisatoriska utformningen handlar om att finna strukturer som säkerställer långsiktighet i samverkan, ett starkt gemensamt ägarskap (huvudmän och lärosäten) och ett ansvar för att samverkan blir ömsesidigt berikande.

Inom Uppsala-noden prövas en stor variation av modeller och aktiviteter. I det följande presenteras ett urval från nodens modeller från 2019 såväl som 2020.

1. Modeller för förstärkt FoU-kapacitet/FoU-organisation hos huvudman (tillsammans med lärosäte) inkl. forskningsmiljöer hos huvudman, kombinationstjänster, tjänsteinnehåll för kommunlektorer/kommundoktorander

Erfarenheten så här långt visar på vikten av att kunna organisera forskningsmiljöer med utgångspunkt i de förutsättningar som finns just i den lokala eller regionala kontexten. Forskningsmiljöer hos huvudman som är nära integrerade med lärosätens forskning och utbildning utgör centrala delar i en ULF-samverkansstruktur för att säkerställa forskning av hög kvalitet som utgår från professionens frågor, involverar lärarstudenter samt skapar möjligheter för bred delaktighet och spridning bland förskollärare/lärare/skolledare. Samtliga deltagande lärosäten noterar att just återkommande mötesplatser för aktiva lärare/skolledare och forskare möjliggör skapandet av gemensam agenda och riktning. Det är även tydligt att det behövs personer med ansvar för dessa processer, gärna en forskarutbildad lärare/lektor.

Inom noden ryms både initiativ för att utveckla befintliga plattformar/miljöer och att utveckla nya forskningsmiljöer hos huvudman. En etablerad forskningsmiljö är Stockholm Teaching & Learning Studies (STLS) som är ett samarbete mellan skolhuvudmän i Stockholms län och Stockholms universitet. Genom försöksverksamheten stärks nu kopplingarna både till Stockholms universitet (forskning och lärarutbildning) och till huvudmännens kvalitetsarbete. Ett annat exempel där försöksverksamheten utvecklar en befintlig plattform är Vetenskapens hus (KTH, Stockholms universitet och olika huvudmän) som formar en miljö som fångar upp och beforskar professionens frågor och involverar lärarstudenter.

Uppsala kommun bygger tillsammans med Uppsala universitet upp forskningsmiljöer som ska hantera tre huvudprocesser: svara mot praktikens frågor och behov; facilitera forsknings- och utvecklingsprojekt samt möjliggöra spridning och lärande av kunskaper. Initialt fokuseras på ämnesdidaktik respektive ledarskap. Båda dessa miljöer leds av en kommunlektor och består av lärare, skolledare och forskare som är involverade i externt finansierade forskningsprojekt. Praktikens frågor emanerar även från partnerskoleprojekt, forskningscirkel och olika utvecklingsprojekt.

Försöksverksamheten har identifierat behovet av kombinationstjänster för disputerad personal i de nämnda gemensamma forskningsmiljöerna. Frågor som behöver lösas är såväl dessa tjänsters konstruktion som dess innehåll. En framkomlig väg är att en person har 100 % av sin anställning hos en arbetsgivare och att samverkansparten köper t.ex. 50 % av arbetstiden. Malmö universitet (MaU) har tagit fram ett avtal som prövar möjligheten att som lärosäte kunna köpa arbetstid från huvudman med stöd i det s.k. Hamburgundantaget.

Inom försöksverksamheten finns flera försök med att samfinansiera tjänster (av huvudman, lärosäte, ULF-medel). Exempel på en sådan tjänst, en forskningsmiljökoordinator, har inrättats i Huddinge kommun gemensamt med Södertörns högskola (SH). Detta utgör ett viktigt steg i att etablera en forskningsmiljö hos huvudmannen med fokus på språkutvecklande arbete där även forskningsseminarier har startats. Andra typer av liknande tjänster är anställda lektorer, kommundoktorander eller samordnare. Delad finansiering av gemensamma tjänster möjliggör rollen som

facilitator med mandat och legitimitet i flera organisationer. Lunds universitet (LU) har valt att finansiera en tvåårig Postdok-anställning i utbildningsvetenskap med inriktning mot praktiska skolforskning.

Uppsala-noden adresserar också frågan om att utveckla tjänsteinnehåll och uppdrag för kommunlektorer och kommundoktorander. Försök pågår för att utforma lektorernas tjänster så att de i största möjliga mån har möjlighet att både undervisa, forska och samverka. Uppsala kommun ger som ovan nämnts lektorer ledningsansvar för forskningsmiljöer samt även handledaruppdrag för lärare involverade i utvecklingsprojekt. Enköpings kommun prövar en modell där kommundoktorander knutna till Stockholms universitet använder sin kommundoktorand (motsvarande institutionstjänstgöring) till att arbeta förvaltningsövergripande på kommunens FoU-enhet. NTI-gymnasiet (inom AcadeMedia) har arbetat fram en modell med ”forskande lärteam”, ett samarbete där en lektor arbetar med lärargrupper vid tre skolor på tre olika orter i landet. Det öppnar upp möjligheten för mindre huvudmän att samfinansiera en lektor och skapa virtuella forskningsmiljöer framöver. I detta försök arbetar lärarna i en forskningscirkel under ledning av lektor och förstelärare. Tillsammans utarbetar de konkreta underlag för att undersöka och utveckla sin undervisning och med ambitionen att också publicera vetenskapliga artiklar framöver. Under 2020 har samverkan förstärkts med en lektor anställd på universitet som bidrar med ytterligare kompetens.

Kungliga musikhögskolan (KMH) tillsammans med Eskilstuna kommun har drivit mindre projekt med aktiva lärare och lektorer. Dessa har med utgångspunkt i aktionsforskning drivits gemensamt och kommer i flera fall att leda till publicerade artiklar i ämnet. Lärarstudenter vid KMH kommer att erbjudas VFU vid de skolor där projekt genomförs.

Malmö universitet (MaU) prövar en modell för mötesplatser i form av kommunövergripande nätverk (upp till 8 deltagande huvudmän) som tillsammans med lektorer vid lärosätet arbetar i aktionsforsknings-cykler. Dessa nätverk är en typ av forskningsmiljöer, då de består av 3–6 forskare (och några adjunkter) från MaU samt av 8–25 lärare/förvaltningspersonal från skolans verksamhet. Miljöerna träffas regelbundet under två års tid och undersöker frågor som de gemensamt tagit fram.

Samtliga lärosäten i noden erfar att arbetet med att formulera avtal mellan lärosäten och huvudmän har varit en prioriterad och viktig uppgift. Det är en utmaning att förankra avtal på flertal nivåer, både på lärosätet och hos huvudman, vilket i vissa fall har gjort det till en lång process. Denna process har samtidigt visat sig vara värdefull, då formulerandet av gemensamma åtaganden har skapat ett delat ägarskap. Huvudmännens organisationer är i många fall mycket rörliga vilket talar för vikten av långsiktiga avtal (5–10 år) som inte styrs av kortsiktiga politiska beslut och byte av tjänsteinnehavare. Förändringen gäller även lärosäten om än av andra skäl.

Arbetet i Uppsala-noden visar även på flera exempel där redan utarbetade regionala eller lokala samarbetsformer blir en stabil utgångspunkt för försöksverksamheten ULF. Som exempel kan nämnas Vetenskapens hus (KTH), Forum för Samverkan (UU), RUCx (HiG), STLS (SU) samt FoU Skola (MaU och LU). Dessa nav med regionala huvudmän tillsammans med lärosäten är etablerade mötesplatser som möjliggör gemensamma satsningar med fördjupad forskningssamverkan.

De modeller som skapats i noden har under 2020 fortlöpt enligt plan. De lärdomar som framkommit pekar i stor utsträckning på att det långsiktiga arbetet bär frukt. De mötesplatser som har kommit till stånd, delvis med stöd av ULF-finansiering, anses vara helt nödvändiga för att över tid skapa gemensamma forskningsprojekt och forskningsbaserad utveckling. Vikten av förankring på flera nivåer blir allt mer tydligt. Exempel från bland annat Södertörns högskola, Kungliga Tekniska högskolan och Högskolan i Gävle visar på vinster när politiska nämnder och huvudmän likväl som rektorer är välinformerade och engagerade. Detta ger större möjligheter för ett aktivt deltagande för lärare då dessa processer prioriteras. Fortsatt finns utmaningar för mindre skolhuvudmän då deras deltagande kan påverkas av att få personer ska hantera en mängd frågor vilket kan leda till hög arbetsbelastning och kort framförhållning.

Under 2020 har de samarbeten som inletts även börjat resultera i forskningsartiklar, populärvetenskapliga artiklar, antologier och annat.

2. Modeller som utifrån huvudmannens prioritering och professionens frågor skapar nya arbetssätt/system för att förädla och utveckla frågor till forskningsfrågor i samverkan med lärosäte

Det systematiska kvalitetsarbetet hos huvudmännen är en utgångspunkt som prövas för att kunna identifiera och prioritera angelägna frågeställningar. Försök från bland annat Högskolan i Gävle visar på stora vinster när konkreta önskemål från huvudmän kan omsättas i handling i form av nätverk, publikationer och gemensamma forskningsansökningar. Samtidigt visar försöksverksamheten att det systematiska kvalitetsarbetet inte alltid fångar de klassrumsnära frågorna. Framtida miljöer behöver därmed skapa system för att aktualisera frågor från flera håll: lärarinitierade, centrala undervisningsutmaningar och systematiskt kvalitetsarbete.

Nodens olika modeller för att generera praktikrelevanta frågor har utvecklats under 2020. Under året har olika arbetsgrupper, workshop, nätverk, pilotprojekt och stimulansbidrag bidragit till positiva samarbetsinitiativ. Erfarenheten visar dock att medel för att till exempel skriva fram forskningsansökningar är viktiga för att leda dessa samarbeten vidare till konkreta forskningsprojekt.

3. Modeller för finansiering av forskningsprojekt

Som beskrivits i delrapport 2019 har Uppsala-noden prövat en modell för finansiering av forskningsprojekt. Tre forskningsprojekt beviljades medel. Dessa projekt har startat under hösten 2020 och fortgår till 2023.

- **Vetenskapliga grund och framkomliga leder – praktikutvecklande forskning i rörelse**

Linnéuniversitetet i samverkan med Mönsterås, Kalmar, Mörbylånga och Nybro kommun

Här genomförs och kommuniceras ett batteri av praktikutvecklande forskningsprojekt, vars frågeställningar genererats i samverkan med verksamma lärare. Man ska också i närbild studera om och i så fall hur dessa projekt visar sig värdefulla i relation till kvalitetsarbetet på respektive utbildningsenhet. Vad får praktikutvecklande forskning för förutsättningar i vardagen? Hur tas resultaten om hand? Vilka vetenskapliga grund riskerar vi att segla in i och vilka framkomliga leder och mönster för samverkan kan identifieras på de skilda enheterna, på universitetet och i gränslandet däremellan?

Med utgångspunkt i projekten vill man också pröva att utveckla de arenor och mötesplatser som redan finns etablerade i relation till den verksamhetsintegrerade lärarutbildningen till att också omfatta praktikinära forskning. Ambitionen är dessutom att skapa nya gemensamma arenor som kan utgöra grund för gemensamma forskningsmiljöer.

- **Säger bilden mer än tusen ord? Om utvecklingen av elevers visuella litteracitet i samhällskunskapsundervisningen**

Stockholms universitet/STLS i samverkan med Stockholms stad, Botkyrka kommun och Fryshuset

Många viktiga samhällsfrågor, t.ex. om försörjning, klimatutmaningar och politiska processer, utmärks av komplexa relationer och samband som kan vara svåra att få grepp om. I skolans samhällskunskapsundervisning används ofta visuella representationer för att illustrera samband inom denna typ av frågor. Tidigare forskning visar att dessa bilder bär på mycket information som inte uttrycks på annat sätt än just visuellt. Samtidigt pekar både forskningsresultat och lärares erfarenheter mot att elever har svårt att förstå dem.

Syftet med projektet är att utveckla kunskap om elevers förståelse av tre vanliga representationer - flödesschema, plotdiagram och fyrfältare och om hur undervisning som främjar elevers förmåga att läsa av och förstå dessa kan utformas. Projektet genomförs inom ramen för Stockholm Teaching and Learning Studies (STLS), som är en miljö för undervisningsutvecklande ämnesdidaktisk forskning som etablerats i samverkan mellan Stockholms universitet och en rad skolhuvudmän.

- **Kompensatorisk undervisning för lärande och forskning (KULF)**

Kungliga tekniska högskolan i samverkan med Haninge kommun, Lidingö kommun och Stockholms stad

I skolans kompensatoriska uppdrag ingår att ge alla elever samma förutsättningar att nå skolans mål, oberoende av kön, språkfärdigheter, föräldrarnas utbildningsnivå eller socioekonomisk miljö. Detta projekt vill bidra

med ökad kunskap om hur undervisningens utformning bidrar till att stärka det uppdraget. Målet är att utveckla, testa och utvärdera en samverkansmodell kopplat till lärarstudenternas examensarbeten och verksamhetsförlagd utbildning (VFU) på lärarutbildningen inom Civilingenjör- och Lärarprogrammet på KTH.

Högskola och huvudmän har tillsammans identifierat tre centrala områden som bidrar till arbetet med skolans kompensatoriska uppdrag: digitalisering, pojkar och flickors kunskapsresultat samt språkutvecklande arbetssätt genom laborationer och praktiskt arbete i matematik, teknik och de naturvetenskapliga ämnena. Exempel på ny kunskap inom dessa områden rör hur laborationer kan stödja alla elevers språkutveckling samt hur man kan utnyttja olika digitala verktyg i skolan för att på bästa sätt stödja alla elevers lärande, med särskilt fokus på pojkar och elever med olika språkbakgrund.

Efter genomförd utlysningprocess analyserades nodens modell under våren 2020 av respektive lokal samordningsgrupp. Modellen för utlysning analyserades i relation till fördelning av medel via verksamhetsplan. Samtliga representanter för noden anser enligt analysen att fördelning av medel via verksamhetsplan är lika viktig som fördelning av forskningsmedel, och att dessa kompletterar varandra. Erfarenheterna visar att det finns anledning att förfina och utveckla modellen utifrån de lärdomar som gjorts.

Ytterligare initiativ

Utöver nodens utlysning av forskningsmedel har möjligheten att skapa en gemensam forskningsfond undersökts av Högskolan i Gävle och skolhuvudmän i RUCx med inspiration från Pedagogiskt Utvecklingscentrum i Dalarna (PUD). Syftet med denna är att skapa möjlighet för regionalt gemensamma ekonomiska medel som bidrar till praktisknära forskning. Lärdomar visar att interna forsknings- och utvecklingsmiljöer hos huvudmän måste vara väl utbyggda och att det fortsatt finns utmaningar gällande prioritering och organisering.

Mindre forskningsprojekt har även startats på Lunds universitet inom ramen för deras samarbete med Lunds gymnasieskolor.

4. Modeller för lärarstudenternas delaktighet i samverkan mellan lärosäte och huvudmän inkl. självständiga arbeten, VFU

En väg att involvera lärarstudenter i de miljöer som växer fram hos huvudmännen är att koppla deras självständiga arbeten till pågående processer hos huvudmännen. Försök med detta pågår bl.a. vid Linnéuniversitetet, Stockholms universitet, Kungliga musikhögskolan, Södertörns högskola, Kungliga tekniska högskolan och Uppsala universitet. Erfarenheter från arbetet visar att samarbetet mellan lärarutbildning och huvudmän behöver utvecklas.

Ett försök pågår mellan Uppsala universitet (UU) och Enköpings kommun där studenter via sin första VFU-period får en tidig introduktion till möjlighet att skriva självständigt arbete vid sin VFU-skola. Studenten erbjuds ett professionsstöd i form av handledare på skolan av en lektor utöver handledaren från universitetet. Det ställer krav på synkronisering mellan dessa handledare. Linnéuniversitetet (LnU) vidareutvecklar sin verksamhetsintegrerade lärarutbildning för att permanenta strukturer där VI-handledare¹ i högre grad ska känna sig delaktiga i lärarutbildningens genomförande. VI-lärarna är även viktiga i arbetet med att arbeta fram modeller där skolans frågor kan omsättas till praktikutvecklande forskning där skolans behov och studenternas eller forskarnas ambitioner kan mötas. Linnéuniversitetets arbete har legat till grund för tre följeforskningsprojekt med publicerade artiklar och rapporter. Under 2020 har fler försök startats bland annat via Malmö universitet. Dessa försök visar vikten av förankring på flera plan i lärarutbildningen, gällande till exempel program- och kursansvariga. Förankring hos lärarstudenterna är också något som kräver en långsiktig strategi.

Inom försöken med självständiga arbeten har ofta övningsskolor/partnerskolor/VFU-skolor varit utgångspunkten för det självständiga arbetet. Det visar på vikten av att studenten i just dessa fall befinner sig nära den verksamhet som de undersöker. I takt med att forskningsmiljöer blir allt mer utvecklade kommer det bli möjligt att involvera aktiva forskare från dessa miljöer som handledare. Vid Stockholms universitet (SU)/STLS pågår ett arbete med att stärka den vetenskapliga kvaliteten i självständiga arbeten genom att inrätta en seminarierie med fokus på undervisningsutvecklade lärardrivna forskningar.

Vid Kungliga tekniska högskolan (KTH) är Vetenskapens hus en gemensam miljö för lärosäte och huvudmän. I relation till den verksamhet som pågår där har det tagits fram ett observationsprotokoll som möjliggör gemensam forskning i samarbete med VFU. Studenterna kan därmed bidra med empiri till pågående undervisningsnära forskning.

Under 2020 har ett antal självständiga arbeten slutförts av studenter inom noden. Dessa har i flera fall presenterats för personal vid aktuell skola. Vid flera lärosäten pågår arbete med att ordna valbara spår eller kurser för studenter gällande utökad vetenskaplig grund och tydligare forskningsförberedande kurser.

Vid Lunds universitet har det anställts samarbetslärare som ska stärka den verksamhetsnära samarbetet i lärarutbildningen. Över tid planeras även studenter kunna involveras i pågående forskningsprojekt.

¹ Linnéuniversitetet erbjuder en verksamhetsintegrerad lärarutbildning (VI-profil). Den teoretiska utbildningen genomförs i Kalmar eller Växjö och de praktiska inslagen genomförs i arbetslag i några av regionens utsedda VI-skolor.

5. Modeller för stärkt vetenskapligt förhållningssätt hos förskollärare/lärare/skolledare

Vid Linnéuniversitetet (LnU) startade hösten 2019 en avancerad handledarutbildning. Kursen kan valideras in i magister-programmet och är ett steg mot en långsiktig struktur för karriärutveckling för flertalet lärare.

Vikten av att kunna ge lärare tillgång till databaser med vetenskapliga artiklar är något som aktualiseras. Detta har av flera lärosäten lösts genom adjungering eller affiliering.

Närmare samarbete mellan lärare och aktiva forskare öppnar upp för populärvetenskapliga publikationer, utvecklingsartiklar och antologier. I en gemensam forskningsmiljö blir denna typ av publikationer viktigt för att säkerställa dialogisk validitet (med granskning ur både ett vetenskapligt och ett professionellt perspektiv). Försöksverksamheten visar att när lärare deltar i forskning utvecklas en förståelse för forskningsprocessen och för hur tidigare forskning kan omsättas i praktiken, likväl som att forskare får en större förståelse för skolverksamheten.

Uppsala universitet har inom ramen för Forum för samverkan tillsammans med åtta kommuner startat en satsning gällande forskningslitteracitet. Tanken med försöket är att långsiktigt stärka skolledares och lärares förmåga att kritiskt förhålla sig till och använda forskning i sitt arbete.

Under 2020 har flera strategier för spridning av resultat skett. Det har startats arbetsgrupper för att öka användbarheten i resultat och skapa kunskapsprodukter för lärare vid Stockholms universitet. Digitaliseringen som har utvidgats under pandemin har bidragit till flera positiva möjligheter. Bland annat ser Södertörns högskola att fler deltagare kunnat få ta del av föreläsningar och innehåll på workshops. Samtidigt har pandemin negativt självfallet påverkat de kreativa diskussioner som kan uppstå vid fysiska möten.

Linnéuniversitetet ser vinster med den cykliska samverkan som blir möjlig inom ramen för avtal som ingås. Forskare och lärare i förskola och skola bidrar med sina erfarenheter och kunskaper till varandra, vilket ger ett tydligare forskningsbaserat arbetssätt och kvalitetsarbete och en relevant forskning.

6. Modeller för övriga professionsutvecklingsinitiativ som rymms inom ULF

Högskolan i Gävle (HiG) har initierat en inventering av FoU-kapaciteten hos huvudmän genom en genomlysande rapport. Syftet med studien var att skapa kunskap om vilka organisatoriska, institutionella, kulturella och relationella utmaningar som skolhuvudmän ser i arbetet med att få till stånd praktiktäna forskning. Slutrapporten planeras ligga till grund för en vetenskaplig artikel. Lärdomar (innan rapportens slutförande) är att genom att genomföra studien skapades en större förståelse för utmaningar och de olika logiker som präglar skolväsendet respektive högre utbildning.

Lektorer hos huvudmän är ofta en bra utgångspunkt och kompetens vid uppbyggandet av forskningsmiljöer. Flera huvudmän lyfter dock utmaningen med att de flesta lektorer

som finns har inriktning mot gymnasieskolan. Det ställer extra höga krav på framtida strukturer som över tid bygger upp kompetensen inom samtliga skolformer.

Lunds universitet har påbörjat arbetet med att etablera en infrastruktur för diskussioner mellan skola och forskare, vilket ska ske inom ramen för en seminarierie.

Under 2020 har Kungliga Musikhögskolan arbetat med att sammanställa antologin *A prima vista. Möjligheter och utmaningar med praktikhäna forskningsprojekt i musikpedagogik* (Backman Bister & Persson, 2021). Antologin syftar till att summera de erfarenheter som gjort i deras delprojekt och utöver det vara en del i att bygga kunskap om den komplexitet som praktikhäna forskning med flera aktörer innebär, såväl praktiskt, som forsknings- och etikmässigt.

Bilagor

Budgetutfall 2020